

P R E D G O V O R

IZAZOVI RAZVOJA DO 2020. GODINE

Globalizacija, internacionalizacija i tehnologizacija su ključne performanse vremena u kome živimo i karakteristične su za sva društva i sve ekonomije. Radi se o veoma složenim i kompleksnim fenomenima savremenog svijeta, koji predominantno utiču na kreiranje strategija i politika razvoja u budućnosti koji će biti zasnovan na iskustvima iz prošlosti i sadašnjosti uz anticipiranje posljedica promjena koje se dešavaju i koje će se dešavati u budućnosti.

Globalna ekonomska i finansijska kriza u dekadi nastupajućeg XXI vijeka iznijela je na svjetlost dana brojne probleme dosadašnjeg razvoja, kako nacionalnih, tako i globalne društvene i ekonomske zajednice. Sticanje i održavanje konkurentске prednosti na nacionalnim, regionalnim i globalnom tržištu postaje stalni zadatak kompanijskog menadžmenta, ali i upravljačkih struktura društvenih zajednica.

Kompanijski menadžment, posebno, mora tragati za održivom konkurentskom prednošću na tržištima koje opslužuju, te novim tržištima koje planira opsluživati. Promjene koje sa sobom nosi globalizacija mijenjaju dosadašnja pravila igre na tržištu, te je neophodno stalno traganje za novim izvorima konkurentnosti. Ako imamo na umu osnovno određenje konkurentске prednosti „da kompanija ima konkurentsku prednost, ako bolje od drugih zadovoljava želje i potrebe potrošača, ako obezbjeđuje njihovu lojalnost, ako ostvaruje značajno tržišno učešće i ako profitabilno posluje“, to znači da svi resursi moraju biti alocirani na najbolji mogući način (optimizacija resursa) i da postoji spremnost prodavati kvalitetne proizvode po najnižoj cijeni. Za takve poduhvate potrebna su posebna stručna znanja i vještine menadžmenta, ali i svih drugih zaposlenih.

Kompanijski model konkurentске prednosti možemo, analogno, primijeniti i na društvene entitete, koji takođe, u savremenim uslovima poslovanja i postojanja, moraju sticati i isticati odgovarajuću konkurentsku prednost i kompetitivnost.

U procesu kreiranja konkurentskih strategija, kojima se želi odgovoriti na izazove razvoja, mora se voditi računa o namjeravanoj širini nastupa na globalnom tržištu, oblastima djelovanja ključnih konkurenata, te načinu sticanja konkurentске prednosti na izabranom tržištu i/ili tržišnom segmentu. Ono što je posebno važno jeste da naponi za održavanje prednosti moraju biti kontinuirano snažni i dinamični u svakom vremenskom horizontu.

U periodu poslije nastanka globalne ekonomske i finansijske krize, globalna ekonomija i ukupni globalni razvoj zahvatile su „dramatične“

promjene. Promjene su u načinima sticanja i održavanja konkurentne prednosti, načinu stvaranja, održavanja i povećanja nacionalnog bogatstva. U procesu tih promjena uočavamo hronični nedostatak kapitala, zahtjeve za smanjenje troškova pribavljanja relevantnih informacija i znanja, drugačiji – kraći životni ciklus proizvoda, nove navike i potrebe potrošača i liberalizaciju svih procesa. Sve to dovodi do integralne transformacije globalnog društva, koje danas nazivamo „društvo znanja“, odnosno „ekonomija znanja“. Ograničenost prirodnih resursa, opadajući prinosi u proizvodnji i nepovoljan demografski rast doveli su do globalne ekonomske i finansijske krize koja je generisala nove modele ekonomskog razvoja, u čijoj osnovi su „pametan rast“, „održivi rast“ i „uključiv rast“.

Početak 2010. godine Evropska komisija je predložila strategiju „Evropa 2020.“, koja je strategija Evropske unije za pametan, održiv i uključiv rast. Primarni cilj ove strategije je poboljšanje konkurentnosti Evropske unije uz zadržavanje modela „socijalne tržišne privrede“ i značajnija poboljšanja efikasnosti u upravljanju resursima. Ovo je prva regionalna strategija koja izlazi iz okvira jednostavnog povećanja BDP-a jer promovise pametan, održiv i uključiv rast. Danas, samo pet godina poslije pojave ove strategije, postoje brojni subjektiviteti koji promovišu pametan, održiv i uključiv rast, kao određujući uticajni faktor privrednog i opšte društvenog razvoja. Kratkoročan cilj je bio uspješan izlazak iz krize, a dugoročni ciljevi odnose se na eliminisanje strukturnih slabosti i stvaranje društva koje se zasniva na pametnom, održivom i uključivom privrednom razvoju sa visokom stopom zaposlenosti, produktivnosti i socijalne kohezije.

Ova strategija se prvenstveno odnosi na 28 zemalja Evropske unije, ali je prihvatljiva i poželjna i za druge zemlje koje nisu članice Unije i koje se susreću sa istim problemima i izazovima.

Glavni izazovi razvoja do 2020. godine, kako u EU, tako i u ostalim zemljama regiona, tiču se područja zapošljavanja, istraživanja i razvoja, energetike i klimatskih promjena, obrazovanja, borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti. Promjene su očekivane i neminovne u svim aspektima razvoja (društvenom, ekonomskom, političkom, ekološkom i tehnološkom). Kriza je dovela do povećanju zaduženosti država, potpune finansijske nestabilnosti i negativnog rasta.

Nesporno da je globalna ekonomska i finansijska kriza dovela do:

- ugrožavanja održivosti javnog i privatnog finansiranja,
- ograničenog pristupa finansiranju,
- povećanja nezaposlenosti i siromaštva,
- povećanju razlika u ekonomskom, društvenom, političkom, ekološkom i tehnološkom rastu i razvoju zemalja,
- različitog intenziteta i dinamike društvenih promjena, što se ogleda kroz: nove oblike urbanog i ruralnog stila života, novu organizaciju porodice, nove načine mobilnosti i potrošnje, masovnu tehnologizaciju i sl.,
- stvaranja globalnih vrijednosnih lanaca kroz racionalizaciju resursa,
- potrebe za razvojem i rastom produktivnosti,
- potrebe za korišćenjem informatičkih i komunikacionih tehnologija,

- potrebe racionalnijeg korišćenja prirodnih resursa i intenzivnije zaštite životne sredine.

Da bi se situacija promijenila i razvoj krenuo u pozitivnom smjeru, predlaže se realizacija nekoliko inicijativa i programa, kao osnovnih poluga rasta:¹ digitalizacija, unija inovacija, mladi u pokretu, efikasno upravljanje resursima, industrijska politika za eru globalizacije, program za nova znanja, vještine i radna mjesta, platforma protiv siromaštva.

Dakle, kao glavni izazovi razvoja određenih država do 2020. godine, mogu se identificovati:²

- ❖ *Zdravlje ljudi, demografske promjene i opšta dobrobit* – obezbijediti dug, srećan i zdrav život, sigurnije i efikasnije liječenje, održivost zdravstvenog i socijalnog sistema;
- ❖ *Sigurnost hrane, održiva poljoprivreda i šumarstvo, vode i bioekonomija* – očekuje se rast stanovništva na 9 milijardi do 2050. godine, pa se moraju pronaći efikasniji načini proizvodnje, obrade, skladištenja i konzumacije hrane, te recikliranja i zbrinjavanja otpada, kao i stvaranja ravnoteže korišćenju obnovljivih i neobnovljivih resursa. U ovoj oblasti je zaposlen veliki broj ljudi u svijetu;
- ❖ *Stabilna, čista i efikasna energija* – je zahtjev većine zemalja u regionu (sve su nergetski zavisne od ostatka svijeta);
- ❖ *Integrirana saobraćajna infrastruktura (pametni „zeleni“ saobraćaj)* – potrebno je riješiti probleme saobraćajnih gužvi, nesigurnosti u saobraćaju, zagađenje životne sredine...;
- ❖ *Klimatske promjene, ekologija (efikasnost resursa i sirovina)* – osjeća se sve teži pristup sirovinama i čistoj vodi, biološka različitost i eko sistemi su pod pritiskom. Cilj je razvijati „zelenu privredu“ u skladu sa prirodnim okruženjem;
- ❖ *Izgradnja društva koje se mijenja (uključenost, inovativnost, refleksija)* – prevladati ekonomske nesigurnosti i stvoriti otpornost na krize, demografske promjene i migracije;
- ❖ *Bezbjednost zajednica i građana* – odnosi se na borbu protiv zločina i terorizma, zaštitu zajednica i ljudi od prirodnih katastrofa, i/ili, katastrofa koje prouzrokuju ljudi, zaštitu od trgovine ljudima, drogom i krivotvorenim proizvodima.

Da bi se pronašli adekvatni odgovori na glavne izazove razvoja do 2020. godine, potrebno je imati u vidu očekivana kretanja u užem i širem okruženju, kao što su:

- povećanje stope zaposlenosti stanovništva u dobi od 20 do 65 godina,
- smanjenje stope nezaposlenosti,

¹ Evropska komisija: Komunikacija Komisije evropskom parlamentu, vijeću, evropskom privrednom i socijalnom odboru i odboru regija, Brisel, 2014.

² Vidjeti. Evropska komisija: Horizon 2020 – Okvirni program EU za istraživanje i inovacije, Brisel, 2014.

- povećanje zajedničkih javnih i privatnih ulaganja u istraživanje i razvoj (evropski cilj 3% BDP-a),
- smanjenje emisije stakleničkih gasova,
- povećanje udela obnovljivih izvora energije u ukupnom energetsom bilansu,
- povećanje energetske efikasnosti,
- smanjenje napuštanja školovanja,
- povećanje udjela stanovništva u dobi od 30 do 35 godina s visokoškolskim obrazovanjem (evropski zahtjev najmanje 40%),
- smanjenje siromaštva i socijalne isključenosti.

Nesporno je, da će se u procesu rješavanja nagomilanih problema privrednog i društvenog razvoja, mogu koristiti iskustva uspješnih zemalja u okruženju i širim društvenim i ekonomskim integracijama. Ne postoji jedan jedinstven, univerzalan recept. Svi, do sada identifikovani modeli imaju brojne prednosti, ali i nedostatke. Najbolje prakse u različitim društvenim zajednicama i ekonomijama trebaju biti osnovni *bench* marker u kreiranju strategija i politika razvoja u budućnosti.

Nezavisni univerzitet Banja Luka, u okviru obilježavanja deset godina svoga rada i postojanja, organizovao je ovu Međunarodnu naučnu konferenciju sa ciljem pronalaženja naučno zasnovanih odgovora na ključne izazove ukupnog razvoja do 2020. godine, kao godine koja treba da označi definitivno rješavanje problema i posljedica globalne ekonomske i finansijske krize. Vrijeme iza nas je pokazalo, da su, u ogromnoj zabludi bili svi oni koji su mislili da će ih posljedice krize mimoići, odnosno, da će posljedice brzo i lako otkloniti.

Na Konferenciji su eminentni međunarodni i domaći stručnjaci iz različitih oblasti razvoja i sa različitih aspekata elaborirali aktuelne probleme i izazove razvoja, sa procjenom kretanja do 2020. godine, o čemu svjedoče radovi i izlaganja koji slijede.

Želim da se najiskrenije zahvalim svim učesnicima Konferencije, koji su svojim učešćem dali nesumnjiv doprinos da ova Međunarodna konferencija opravda svoj smisao i postigne utvrđene ciljeve – odnosno da se na stručan i naučno utemeljen način daju odgovori na najznačajnija pitanja i dileme izazova razvoja do 2020. godine.

Uvjeren sam da će ovaj tematski broj časopisa Svarog – Zbornik radova sa Međunarodne naučne konferencije „Izazovi razvoja do 2020. godine“, u organizaciji Nezavisnog univerziteta Banja Luka, biti od izuzetne koristi svima onima koji se, na bilo koji način, bave pitanjima i problemima razvoja u budućnosti.

PROREKTOR
Prof. dr Slobodan S. Župljanin